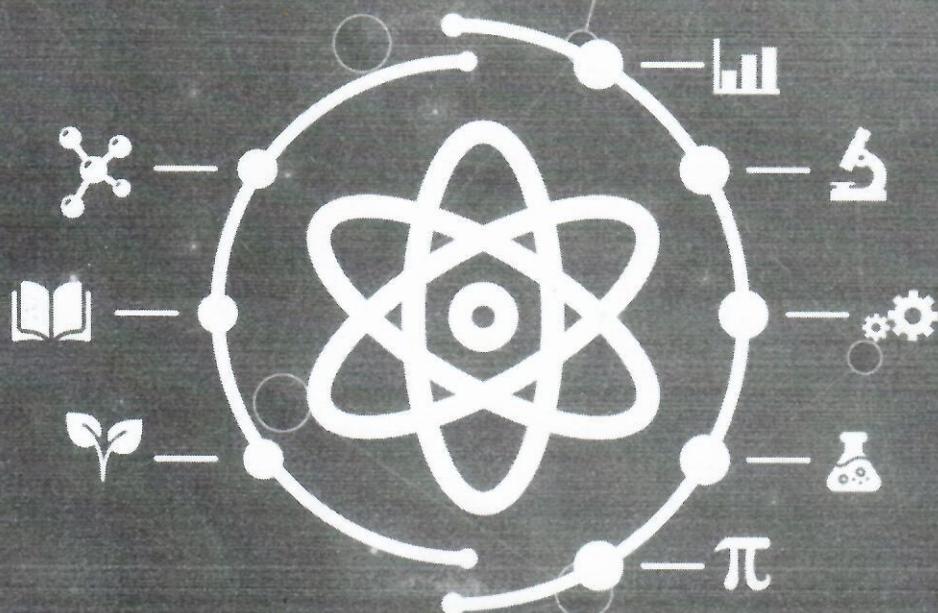

 iScience™ Poland

POLISH SCIENCE JOURNAL

INTERNATIONAL SCIENCE JOURNAL

Issue 8
Part 2

Warsaw • 2018

«POLISH SCIENCE JOURNAL»

SCIENCECENTRUM.PL

ISSUE 8

ISBN 978-83-949403-4-8

ISBN 978-83-949403-4-8

POLISH SCIENCE JOURNAL (ISSUE 8, 2018) - Warsaw: Sp. z o. o. "iScience", 2018. Part 2 - 169 p.

Languages of publication: українська, русский, english, polski, беларуская, казакша, о'zbek, limba română, кыргыз тили, Հայերեն

Science journal are recomanded for scientits and teachers in higher education esteblishments. They can be used in education, including the process of post - graduate teaching, preparation for obtain bachelors' and masters' degrees. The review of all articles was accomplished by experts, materials are according to authors copyright. The authors are responsible for content, researches results and errors.

ISBN 978-83-949403-4-8

© Sp. z o. o. "iScience", 2018
© Authors, 2018

УДК 303.686

Мырзатаева Забира Балабековна
Абай атындағы Қазақ Ұлттық педагогикалық университеті
(Алматы, Қазақстан)

МЕКТЕПТЕ АЙТЫЛҒАН ТАРИХТЫ ОҚЫТУДЫҢ ҚАЖЕТТІЛІГІ ЖӘНІНДЕ

УСТНАЯ ИСТОРИЯ В ШКОЛЕ

Аннотация. В статье рассматривается проблема внедрения новых технологий обучения в школе. А также значительная роль устной истории в развитии креативности школьников. Проведен анализ источников, характеризующий состояние применения прикладной истории в современном образовании.

Ключевые слова: Устная история, школьники, респонденты, воспоминания, устные источники.

Myrzatayeva Zabira
Kazakh National Pedagogical University after named Abay
(Almaty, Kazakhstan)

ORAL HISTORY IN SCHOOL

Abstract. Technology only what to the students of school education from history of motherland in the article to discuss taken. Daily talk directions of history, that passed from world experience, features of importance, that take in matter of history, appeared on home basis of historiography. Scientifically to investigate "That history that was talked" execute scientific projects of center and results, she had that taken, given a report short.

Keywords: oral history, school, respondents, memories, oral sources.

Білім беру жүйесінде тарих сабағын оқытуды жаңа сұраныстарға бейімдеу - қоғамда мемлекетшілдік сана мен мемлекеттік бірегейлік, интеллектуал ұлт қалыптастыру сияқты қоғамдық маңызы зор істерге жол ашады. Сондықтан мектеп оқушыларына тарих пәнінен жаңа сапалы білім берудің өзектілігі күн тәртібінен түспек емес. Инновациялық технологиялар қарқынды дамыған ХХI ғасырда тарих сабағын тек оқу құралдарымен оқыту жеткіліксіз, білім тарихи деректер, фильмдер, көркем әдебиеттер арқылы да берілгені жөн. Пәнаралық тоғыста сабак өтү оқушылардың көзқарас аясын барынша кеңейтеді және оларды өзіндік пікірі бар түлға ретінде қалыптастырады. Бұл жөнінде Елбасы Н. Ә. Назарбаев: «қазіргі заманғы білім берудің перспективалық міндеті - ол сындарлы ойлай білетін және ақпараттар ағынында бағдар ала білуге қабілетті адамдарды даярлау» [1], - деген болатын.

Айттылған тарих – сабак барысында және сабактан тыс уақытта отбасы, туып-өскен ауыл және өңір тарихы жөнінде түрлі фактілік материалдар жинауға, өңір және оның адамдары жөнінде ақыз-әңгімелер, биографиялық

материалдар қорын жасап оларды жариялауға, сол арқылы назардан тыс қалған дереккөздерін ғылыми айналымға қосуға мүмкіндік береді.

«Айтылған тарихтың» әдіс-құралдарын игеру жас зерттеушіге күнделікті өмір тарихын түсінуге және оны жазуға үйретеді. Зерттеудің бұл құралы өсіресе өткен советтік кезеңдегі қоғамды сол заманда өмір сурген, яғни, қазіргі уақытта қөзі тірі күәгерлердің көрсетулерімен зерттеп тануға да оңтайлы. Өткен советтік қоғам тарихын зерттеп білу мектеп оқушыларына бүгін қандай қоғамда өмір сүріп жатқандықтарын тұра түсіну үшін қажет. Өйткені А.Байтұрысныұлы айтқандай, өткен күн бүгінгі күннің анасы, яғни бүгінгі заман өткеннің жалғасы, олардың арасында терең сабактастық жатыр.

Сол себепті оқушылар өткен және бүгінгі өмірдің өзара сабактастық байланысын түсініп ескенде ғана өз ортасына баға бере алатын болып өседі, қоғамды дамытуға үлес қоса алатын қабілетті, жасампаз, интеллектуал тұлға деңгейіне көтеріле алады.

Жоғарғы сыныпқа көшкен оқушыларға айтылған тарихпен айналысу олардың ізденістік-шығармашылық дағдыларын қалыптастыру үшін де маңызы зор: пәнаралық байланыста жұмыс істей отырып, олар «жанды тарихпен» бетпе-бет кездеседі, бұл тұрғыдан оқушылар қоғамтанудың журналистика, психология, әлеуметтану сияқты салаларына жақындей түсіп, бойларын үйрететін болады. Сонымен қатар ұжымдық деңгейде және жеке жұмыс істеу мәдениетін игеруге дағыланады. Осымен бір мезгілде жасөспірімнің ішкі «Менінің» оянына оңтайлы жағдай туындаиды.

Мектеп оқушылары ғылыми зерттеу ісіне қойылатын талаптарға сүйене отырып, мәселені зерттеуші-ғалым ретінде қарастыру мүмкіндігіне ие болады. Оқушылар бойында отаншылдық, мемлекетшілдік сияқты қасиеттерді қалыптастыру және сондай-ақ, отан тарихы сабағын шынайы өмірмен байланыста оқыту айтылған тарихтың негізгі маңызы.

Айтылған тарих жобасының қажеттілігі жөнінде. Айтылған тарих жобалары жекелеген адамдардың тарихи мұра қорын құру үшін, оны уақыт өткен сайын толықтырып отыру үшін қажет. Осындай жолмен өткенді болашақ үрпаққа жеткізе аламыз. Ал мұндай жинақталған қор: біріншіден, ғалымдарға зерттеу жұмысы үшін дерек ретінде; ал екіншіден, сұхбат материалдары болашақ үрпаққа тарихи мұра ретінде қызмет ететін болады.

Тарихшылар үшін өткеннен қалған іздің бәрі құнды, қажет. Мейлі заттай болсын, мейлі ауызша алынған ақпараттар болсын. Ал «жанды тарих» көрсетулері тарихшы үшін таптырмас қымбат қазына. Тарихи оқиғаның күәгерлерінен мәлімет алу және оны қорыту архивтік құжаттармен жұмыс істеуден әлдеқайда тиімді, сонымен бір мезгілде әлдеқайда ауыр десек қателеспейміз. Себебі, «жанды деректер» немесе респонденттер сізді қызықтырған мәселе төнірегінде мүлдем жаңа ақпараттармен таныс етеді, ал бірақ та бұл кейде, сұхбатты жүргізген тарихшының көсіби біліктілігіне тікелей байланысты болмақ. Мұрагаттағы деректер сізді қалай адастырса, түрлі ойларға жетелесе, міне айтылған тарих деректері де сондай курдели теориялық талдауларды қажет етеді. Сондықтан айтылған ақпараттардың шынайылығын анықтау көсіби тарихшыға жүктелетін міндет. Айтылған тарих дереккөрөні ғалымдар жұмыстарының сәтті, әрі сапалы орындалуында өзіндік ықпалы зор.

Соған сәйкес, Абай атындағы ҚазҰПУ-дың жаңынан ашылған «Айтылған тарих» ғылыми зерттеу орталығы орындаған Жобалар бойынша түрлі өңірлердің күнделікті өмір тарихы (очерк, деректі фильм) жазылды [2]. Елішлік экспедициялық зерттеулердің негізінде соғыс жылдарында орын алған тылдағы ашаршылық, құғын-сүргін сияқты биліктің қатаң репрессиялық шаралары жан-жақты қөрсетілді. Советтік жүйеде өмірге келген құжаттар халық өмірін толықанды ашуда дәрменсіз. «Е-е-е соғыс жылдары еді ғой, елдің бәрі де қиналды...» [3] делінетін заман күәгерлерінің сол көnbis мінезі бүгінге дейін қалған. Жеке адамдармен жүргізілген сұхбат барысында бір елдің бүтіндегі тарихы сез етіледі. Советтік билік пен қарапайым халық арасындағы қатынастың шынайы бейнесі танылды.

Айтылған тарих деректорының пайдалану мүмкіндіктері. Тарихи сұхбат материалдарын білім беру мақсатында, зерттеу ісінде және жарнама мақсатында пайдалануға болады. Ол деректерді: веб-сайттарда; жинақ кітаптарда; салтанатты жиындар мен мерейтойларда (отбасылық тарих мақсатында); бұқаралық құралдарда; кітаптар мен деректік фильмдерде пайдалану мүмкіндіктері бар.

Айтылған тарих деректерінің артықшылықтары. Көсіби тарихшылар үшін өткенді тануда түпнұсқа деректер: архив құжаттары, газеттер, күнделіктер, хаттар, суреттер, естеліктер ж.б. материалдар қажет. Ал бірақ айтылған тарих ақпараттарының жазба дереккөздерінен бірнеше артықшылықтары бар. Тарихи сұхбатта ешқандай жазба деректерде кездеспейтін мәліметтерге қол жеткізу мүмкіндігі бар. Ресми құжаттардан қарапайым адамдардың өмірі жөнінде ақпараттар таба алмайсыз, онда басым көпшілік жағдайда саясаткерлердің, белсенділердің, қоғам көшбасшыларының есімдері жазылады. Сондықтан түлғатанулық зерттеу істерінде тек қана жазба деректеріне сүйену жеткіліксіз болмақ. Түлғаның табиги-мінезін ашуда, күнделікті өмірін, жан дүниесін тануда бұл жансыз дерекқоры дәрменсіз. Ал «жанды тарих» сапарына шықсаныз тарихи заманың кейіпкерлері өткен өмір құрылымын тамаша қөрсетіп бере алады.

Айтылған тарих дерекқорының құрудың тиімді жолдары. Сонымен қатар айтылған тарих электрондық-сандық ғасырда көп шығынның орнын толтыра алады. XIX - XX ғасырларда зерттеушілер алыс шақырымдардағы байланыс мәселесін хат алмасу арқылы шешті. Ал қазір байланыс орнын телефон, электронды пошта және веб-коммуникация ауыстыра алады.

Соған сәйкес Орталықтың тәжірибесінде соғыс жылдарында Қазақстан жеріне саяси депортацияға ұшыраған поляк азаматтарымен, Ресей Федерациясы азаматтарымен электронды пошта арқылы хат алмасуға, олардан естелік материалдарын алуға мүмкіндік туды. Жаңа технологиялық байланыс құралдары арқылы отан тарихнамасын байыта түсетең жанды, мол ақпараттар қоры жинақталды [4].

Соғыс жылдарында адамдар басым көпшілік жағдайда ауыр еңбектерге жегіліп, ашаршылықтан өмірден озып жатты. Ал советтік методология соғыс жылдарының ақиқатын ешқашан ашып жазған емес.

Айтылған тарих ол - халықтың еркін дауысы. Сондықтан аға ұрпақ қөрсетулері мен тәжірибелеріне үлкен құрметпен қарал, аудио-видео таспаларға мұқият жазып, олардың бүгінгі көзқарастары жөнінде айтатын

ойларын жинау қажет іс болмақ. Сол арқылы біздің болашағымыз бой түзейтін болады. Сонда ғана тарихи сабактастық орнайды. Мемлекеттік бірегейлік сана нығаяды. «Тарих үшін күрес» еңбегінің авторы француз тарихшысы Люсьен Февр «тарихшылар, географ болыңыздар! Құқықтанушы, әлеуметтанушы, психология... болыңыздар!» деп ұран тастауы тегін емес еді.

Міне осыларды есепке ала отырып, айтылған тарихтың танымдық, тәрбиелік қызметі зор деп білеміз. Сонымен, төменде «айтылған тарихтың мектепте оқытудың артықшылықтары мен ерекшеліктері жөнінде былайша қорытамыз: оқушылар бойында отаншылдық, мемлекетшілдік қасиеттердің қалыптастырады; оқушылардың ғылыми шығармашылыққа баулиды; ақпараттармен жұмыс істеуді үйренеді; ғылыми жоба нетижелерін белгілі бір ортада қорғауға, еркін сөйлеуге, ғылыми жұмысты рәсімдеуге, презентациялар мен фильмдер жасауға үйретеді; соған сәйкес оқушының коммуникативтік біліктілігі артады (мұғалім мен оқушы арасындағы алшақтықты жою, көпшілік ортада сөз алу, ойын, пікірін білдіру т.с.с.); Оқушылардың шығармашылық ізденісі түрлі конкурстарға қатынасуымен аяқталады.

БИБЛИОГРАФИЯЛЫҚ ТІЗІМ

1. Қазақстан Президенті Н.Ә. Назарбаевтың әл-Фараби атындағы ҚазҰУ-і студенттерінің алдында сөйлеген сөзі. Қазақстан дағдарыстан кейінгі дүниеде: Болашаққа интеллектуалдық секіріс. //Егемен Қазақстан, 2009 жылғы, 14 қазан.
2. Жамбыл облысы Ұлы Отан соғысы жылдарында (1941-1945 жж.) Ғылыми-көпшілік басылым / Қойгелдиев М.Қ. ж.б.– Алматы: «Арыс» баспасы, 2015. – 584 бет + 8 жапсырма. («Айтылған тарих» ғылыми зерттеу орталығының жетекшісі ҚР ҰҒА академигі, профессор М.Қ. Қойгелдиев)
3. Райхан Шомаевамен сұхбат (1915 ж.т. Байзақ ауданының тұрғыны). Сұхбатты жүргізген автор // Жамбыл облысы Ұлы Отан соғысы жылдарында (1941-1945 жж.) Ғылыми-көпшілік басылым / Қойгелдиев М.Қ., Жангуттин Б.О. ж.б.– Алматы: «Арыс» баспасы, 2015. – 584 бет + 8 жапсырма.
4. Польша республикасының азаматтарымен электронды почтамен хат алысып, байланысты жүргізген автор, 16.10.2015 ж // Р.С. материалдардармен алмасуға көмектескен Польша азаматы Тадеуш Исанский (Репрессия құрбандары мен жер аударылған поляк азаматтарын еске алу Қоғамының мүшесі).